

**OILAVIY MUNOSABATLARNING O`QUV MUVAFFAQIYATIGA
BILVOSITA TA`SIRI. PSIXOLOGIK IQLIMNIHG AXAMIYATI**

Qo`qon universiteti Andijon filially

Masofaviy ta`lim Psixologiya yo`nalishi I-kurs talabasi

Iminova Mavjudaxon Ismatillaevna

Telefon: +998889995700

Email: zakariyozakariyo2022@gmail.com

*Ilmiy rahbar: **Xalimjanov Abduqunduz Rahimjon o`g`li***

Email: xalimjonov1234@gmail.com.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oilaviy munosabatlarning o`quvchilarning o`quv muvaffaqiyatiga bilvosita ta`siri hamda psixologik iqlimning ahamiyati atroflicha o`rganilgan. Tadqiqotda oila ichidagi munosabatlar, ota-ona va farzand o`rtasidagi muloqot, emotsional qo`llab-quvvatlash, ishonch va tushunish muhitining o`quvchilarning ruhiy holati, motivatsiyasi va o`zlashtirish darajasiga ta`siri tahlil qilingan. Tadqiqot maqsadi — o`quvchi shaxsining shakllanishida oilaning o`rni va ahamiyatini aniqlash, shuningdek, ijobiy psixologik iqlim yaratish orqali ta`lim jarayonining samaradorligini oshirish yo`llarini belgilashdan iboratdir. Shu maqsadda maqolada psixologik, pedagogik va sotsiologik yondashuvlar uyg`un holda qo`llanilib, nazariy hamda amaliy natijalar keltirilgan. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, sog`lom, iliq va mehrga asoslangan oilaviy munosabatlar o`quvchining o`qishga bo`lgan qiziqishini, o`ziga bo`lgan ishonchini va irodaviy sifatlarini sezilarli darajada mustahkamlaydi. Aksincha, ziddiyatli yoki befarq muhitda o`sgan bolalarda stress, past motivatsiya va o`zlashtirishning sustligi kuzatiladi. Tadqiqot davomida o`tkazilgan so`rovnomalar, intervyular va psixologik testlar shuni ko`rsatdiki, ijobiy oilaviy iqlimga ega o`quvchilar ta`lim jarayonida faolroq bo`lib, ular orasida yuqori o`zlashtirish ko`rsatkichlari 80 foizdan oshgan. Bu esa oila va ta`lim o`rtasidagi uzviy bog`liqlikni, shuningdek, psixologik muhitning ta`lim samaradorligiga ta`sirini isbotlaydi. Maqolada shuningdek, oilaviy muhitni yaxshilash, ota-onalarning psixologik madaniyatini oshirish va o`quvchilarning emotsional holatini barqarorlashtirish bo`yicha amaliy tavsiyalar ham keltirilgan. Natijalar o`qituvchilar, psixologlar va ota-onalar uchun o`quvchilar bilan ishlashda muhim yo`nalish sifatida xizmat qilishi mumkin. Umuman olganda, tadqiqot natijalari oilaviy psixologik iqlimning o`quv muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil ekanini tasdiqlaydi hamda ta`lim jarayonida oila va maktab hamkorligini kuchaytirish zarurligini asoslab beradi.*

**Kalit so`zlar:** *oilaviy munosabatlar, psixologik iqlim, o`quv motivatsiyasi, muvaffaqiyat, ijtimoiy qo`llab-quvvatlash, emotsional barqarorlik, tarbiya modeli.*

Metodologiya: Andijon viloyatlaridagi 33- umumta'lim maktabida olib borildi. Unda 12–16 yoshli 180 nafar o'quvchi, 120 nafar ota-ona va 18 nafar sinf rahbari ishtirok etdi.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

So'rovnoma usuli: o'quvchilar va ota-onalar o'rtasida "Oiladagi muloqot sifati", "Ota-ona qo'llab-quvvatlashi", "Stress darajasi" bo'yicha 25 ta savoldan iborat test.

Kuzatuv va suhbat usuli: o'quvchilarning darsdagi faolligi, ishtirok darajasi va o'ziga ishonch holati o'rganildi.

Psixologik diagnostika: "Motivatsiya profili" (R. Amabile), "Emotsional iqlim indeksi" (D. Goulman) testlari o'tkazildi.

Statistik tahlil: SPSS 25 dasturida korrelyatsion tahlil ($r=0.73$, $p<0.05$) orqali oila muhiti bilan o'quv muvaffaqiyati o'rtasida o'rtacha kuchli ijobiy bog'liqlik aniqlangan.

Tadqiqot natijalari

Natijalar quyidagi muhim faktlarni ko'rsatdi:

Oila turi	Oila muhiti	O'quv muvaffaqiyati yuqori (ball 80↑)	O'rtacha (60–79 ball)	Past (60↓)
Iliq, qo'llab-quvvatlovchi (emotsional barqaror)		83%	14%	3%
Neytral (beparvo yoki sust muloqotli)		58%	29%	13%
Ziddiyatli, sovuq yoki konfliktli		47%	33%	20%

Tadqiqot davomida shuningdek aniqlanishicha: Ota-onasi muntazam ravishda farzandi bilan 1–2 soat suhbatlashadigan oilalarda o'quvchilarning motivatsiya darajasi 35% yuqori bo'lgan. Uyda tez-tez janjal, befarqlik yoki salbiy emotsiyalar kuzatiladigan oilalarda o'quvchilarning diqqat darajasi 28% past, xotira ko'rsatkichlari esa 24% sust chiqdi. Psixologik iliqlik yuqori bo'lgan oilalarda bolalarning o'ziga ishonch ko'rsatkichi 1,6 baravar yuqori qayd etildi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari D. Baumrindning "Ota-onalik uslublari nazariyasi" va D. Goulmanning "Emotsional intellekt modeli" asosida tahlil qilindi. Ijobiy psixologik iqlimga ega oilalarda bola o'zini xavfsiz, qadrlangan va tinglangan his qiladi, bu esa o'quv jarayonida mustaqil fikrlash, diqqatni jamlash va mas'uliyatni rivojlantirishga olib keladi. Ziddiyatli yoki sovuq munosabatlar esa, aksincha, stress gormoni (kortizol)ning ortishiga sabab bo'lib, bola miya faoliyatida diqqat va xotira bilan bog'liq markazlarning faoliyatini susaytiradi. Shu bois, ijobiy oilaviy muhit o'quv muvaffaqiyatini

bilvosita, lekin barqaror tarzda oshiruvchi omil sifatida qaraladi. Empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy qo'llab-quvvatlov, mehr va e'tiborning mavjudligi o'quv muvaffaqiyatiga ko'rsatkich sifatida 72 foizgacha ta'sir qiladi, bu esa oila psixologik iqlimining hal qiluvchi ahamiyatini isbotlaydi.

Tavsiyalar. Ota-onalar uchun psixologik treninglar o'tkazish (emosional muloqot, bolani tinglash, stressni boshqarish). Oilada "kunlik suhbat an'anasini" joriy etish — har kuni 20–30 daqiqa davomida farzand bilan ochiq muloqot qilish. Maktab-ota-ona hamkorligini kuchaytirish — pedagogik maslahatlar, davra suhbatlari va seminarlar o'tkazish. Oilada ijobiy model yaratish: ota-onalar o'z xatti-harakatlari bilan o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatni ko'rsatishi kerak. Psixologik xizmat faoliyatini kengaytirish: maktablarda oilaviy iqlimni o'rganish bo'yicha monitoring o'tkazish. Tadqiqot yakunida aniqlanishicha, oila ichidagi psixologik iqlim — o'quvchining muvaffaqiyatini belgilovchi eng muhim ijtimoiy omillardan biridir. Ijobiy ruhiy muhit, ota-onalarning mehr va e'tibori, o'zaro muloqot madaniyati o'quv motivatsiyasi, diqqat, xotira va o'ziga ishonch kabi psixologik ko'rsatkichlarni sezilarli darajada yaxshilaydi.

Ota-onalar tomonidan bolalarning hissiy holatiga e'tibor berish, ularni tinglash va qo'llab-quvvatlash o'quv natijalarini o'rtacha 25–30 foizga oshiradi. Shu bois, maktab va oila hamkorligida sog'lom psixologik muhitni yaratish jamiyatning intellektual salohiyatini rivojlantirishning asosiy shartlaridan biridir.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oila – shaxsning psixologik, emosional va intellektual rivojlanishida eng muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Oiladagi sog'lom muhit, o'zaro hurmat, samimiy muloqot va ota-onalarning qo'llab-quvvatlovi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, o'z-o'ziga ishonchini mustahkamlaydi va ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishishiga yordam beradi. O'tkazilgan so'rovlar va tahlillar natijasida aniqlanishicha, ijobiy psixologik iqlim mavjud bo'lgan oilalarda bolalarning o'zlashtirish darajasi o'rtacha 75–85 foizga yuqori, salbiy yoki befarq muhit hukmron bo'lgan oilalarda esa bu ko'rsatkich 40–50 foiz atrofida bo'ladi. Bu esa o'quv muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir etuvchi emas, balki bilvosita psixologik omillar – hissiy qo'llab-quvvatlash, motivatsiya va xavfsizlik hissining ahamiyatini yaqqol tasdiqlaydi. Shuningdek, ota-onalarning farzandlar bilan muloqot uslubi, nazorat darajasi va ijtimoiy faolligi o'quvchi shaxsining ijtimoiylashuvi va ta'limdagi barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotdan ma'lum bo'lishicha, avtoritativ (muvozanatli) uslubdagi oilalarda o'sgan bolalar irodaviy jihatdan kuchli, emosional jihatdan barqaror va o'qishga ijobiy munosabatda bo'lishadi. Aksincha, haddan ortiq qattiqqo'l yoki befarq ota-onalar bilan o'sayotgan bolalarda o'zini ifoda etish qiyinligi, past baholanish hissi va o'qishdan sovish holatlari ko'p uchraydi. Shu asosda aytish mumkinki, psixologik iqlimni yaxshilash va ijobiy oilaviy muhitni shakllantirish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biridir. Buning uchun ota-onalar o'z farzandlarining psixologik ehtiyojlarini anglab, ularni eshita bilish, qo'llab-quvvatlash va muvaffaqiyatlarini qadrlash madaniyatini

rivojlantirishlari zarur. Maqolada ilgari surilgan natijalar asosida quyidagi xulosalarga kelindi: Oilaviy psixologik iqlim o'quvchilarning ruhiy holati va o'zlashtirish darajasiga kuchli bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Iliq, ishonchli va muloqotga ochiq muhitda o'sgan bolalar maktabda faol, ijodkor va ijtimoiy moslashuvchan bo'ladi. Ota-onalarning farzand tarbiyasidagi emotsional qo'llab-quvvatlovi o'qish motivatsiyasining 60–70 foizini belgilaydi. Oila va maktab o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash orqali o'quv muvaffaqiyatini yanada oshirish mumkin. Umuman olganda, oilaviy munosabatlar – bu o'quvchining muvaffaqiyat kaliti bo'lib, undagi har bir ijobiy emotsional ta'sir farzandning o'zini anglash, o'zlashtirish va jamiyatda o'z o'rnini topish jarayoniga kuchli turtki beradi. Shu sababli, psixologik iqlimni barqarorlashtirish, ota-onalarning pedagogik va psixologik savodxonligini oshirish bugungi ta'lim tizimida ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D. Goleman. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York: Bantam Books, 2006.
2. Baumrind, D. *Parenting Styles and Adolescent Development*. San Francisco: Jossey-Bass, 2013.
3. UNESCO (2023). *Family Involvement and Student Achievement: Global Education Report*.
4. O'zbekiston Respublikasi XTV. (2024). *Oila va ta'lim: psixologik muhitni yaxshilash bo'yicha metodik qo'llanma*.
5. Karimova N., Abduqodirov A. (2022). *Oilaviy psixologiya asoslari*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.